

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
креативного менеджменту і дизайну
Протокол № 11 від 26.08.2025 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ПЛАСТИЧНА АНАТОМІЯ

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань **В Культура, мистецтво та гуманітарні науки**
Спеціальність **В2 «Дизайн»**
Освітній рівень **перший (бакалаврський)**
Освітня програма **«Дизайн»**

Статус дисципліни **обов'язкова**
Мова викладання, навчання та оцінювання **українська**

Розробник програми:
д.мед.н, проф.

_____ Ігор КОЛІСНИК

Завідувач кафедри
креативного менеджменту і
дизайну,
д. е. н., проф.

_____ Тетяна БЛИЗНЮК

Гарант програми
к. пед. н., доцент

_____ Денис БОРИСЕНКО

Харків
2025

ВСТУП

Роль і значення пластичної анатомії для художника образотворчого та декоративного мистецтва і дизайнера величезні. Досконало володіючи конструкційною побудовою кісткової основи тіла людини, його пропорційністю і пластикою м'язів, можна підійти до вирішення таких питань як: узагальнення, відбір головного, лаконізм, стилізація, декоративність.

У пропонованій дисципліні «Пластична анатомія» подано низку тем для ознайомлення здобувачів з характерними особливостями конструктивно-анатомічної побудови людини, законами передання пластики тощо.

Важливим є допомогти здобувачам набути практичних навичок зображення людського тіла, використовуючи виразні засоби різних видів мистецтва у поєднанні зі знаннями з пластичної анатомії, які закріплюються в процесі конспектування та замальовок, а також контрольним опитуванням тематичних завдань. Засвоївши знання з пластичної анатомії, важливо поєднати їх з практичною роботою – анатомічним рисунком, бо лише теоретичних знань недостатньо для застосування здобувачем у творчій роботі.

Мета дисципліни є засвоєння теоретичних знань з анатомії людини, ознайомлення здобувачів з анатомічною термінологією, розвиток у здобувачів об'ємно-просторового бачення, розуміння конструктивно-анатомічної побудови, законів об'ємної побудови і площинного зображення людського тіла.

Завдання дисципліни навчити здобувача зображати не лише конструктивну побудову скелета людини, але й зуміти передати її поведінку як у русі, так і стані спокою, тобто студент повинен зрозуміти внутрішню побудову, що утворює зовнішні форми тіла, - скелет, суглоби, м'язи, основні рухи і пропорції, рівновагу і центр маси, а також методику зображення фігури на анатомічних зразках, тобто побудову фігури на основі скелета і узагальнених м'язових масивів та опрацювання деталей (на прикладі анатомічних моделей).

Об'єктом вивчення пластичної анатомії є зовнішні форми людського тіла в стані спокою та руху, а також його внутрішня будова, що безпосередньо впливає на формування цих форм

Предметом вивчення пластичної анатомії є зовнішня форма тіла людини (та іноді тварин) у стані спокою та руху. Ця дисципліна досліджує внутрішню будову організму лише в тій мірі, в якій вона визначає зовнішній рельєф та пластику.

Курс спрямований на вивчення опанування здобувачів комплексу знань про зміст, структуру, функції і характерні ознаки пластичної анатомії як науки; ознайомлення з будовою людського організму, механікою рухів через вивчення кісток, м'язів та пропорцій; формування здатності до самостійного застосування знань з пластичної анатомії при малюванні і ліпленні портрету чи фігури, частин тіла людини.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
PH7	СК1
PH8	СК6
PH9	СК9
PH13	ЗК9
PH18	СК8

де, СК1. Здатність застосовувати сучасні методики проектування одиничних, комплексних, багатофункціональних об'єктів дизайну.

СК6. Здатність застосовувати у проектно-художній діяльності спеціальні техніки та технології роботи у відповідних матеріалах (за спеціалізаціями).

СК8. Здатність здійснювати колористичне вирішення майбутнього дизайн-об'єкта.

СК9. Здатність зображувати об'єкти навколишнього середовища і постаті людини засобами пластичної анатомії, спеціального рисунка та живопису (за спеціалізаціями).

ЗК9. Здатність зберігати та примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми

рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

РН7. Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти для розроблення художньо-проектних вирішень.

РН8. Оцінювати об'єкт проектування, технологічні процеси в контексті проектного завдання, формувати художньо-проектну концепцію.

РН9. Створювати об'єкти дизайну засобами проектно-графічного моделювання.

РН13. Знати надбання національної та всесвітньої культурно-мистецької спадщини, розвивати екокультуру засобами дизайну.

РН18. Відображати морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів дизайну.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Пластична анатомія - наукова основа зображення

людини

Тема 1. Замальовки конструктивно-анатомічної будови людини. Пропорції, канони. Значення пластичної анатомії в засвоєнні професійних дисциплін. Поняття про пластичну анатомію. Місце пластичної анатомії в системі морфологічних наук. Поняття про норму в анатомії. Методи вивчення анатомії. Короткий історичний нарис розвитку пластичної анатомії. Основні етапи розвитку анатомії. Художники анатоми. Загальні питання будови тіла людини. Рівні його організації.

Тема 2. Скелетна основа людського тіла. Будова черепа.

Замальовки черепа. Голова. Форма голови (черепний показник, висотно-поздовжній показник, висотнопоперечний показник, верхньолицевий показник). Кісткова основа голови – череп. Вікові особливості черепа. Мускулатура голови (жувальні та м'які м'язи). Окремі частини голови та обличчя: око та м'які частини в його оточенні, ніс, рот, губи, вухо. Загальні поняття пластичної анатомії. Кістки мозкового та лицевого відділів черепа. З'єднання кісток черепа.

Тема 3. Виконання рисунку хребта, грудної клітки та тазового поясу.

Вчення про кістки (остеологія): кістка як орган, форма та рельєф кісток,

розвиток кісток, класифікація кісток, фізіологічні властивості кісток . Скелет людини, його частини.

Вчення про з'єднання кісток (синдесмологія): розвиток з'єднань скелета, неперервні, перервні (синовіальні) та перехідні форми з'єднань.

Тема 4. Виконання рисунку скелета верхніх кінцівок.

Суглоби, обов'язкові та допоміжні елементи суглоба, класифікація суглобів. Суглоби, обов'язкові та допоміжні елементи суглоба, класифікація суглобів. Верхня кінцівка – рука. Верхня кінцівка – рука. Мускулатура верхньої кінцівки. Верхня кінцівка у цілому, рельєф руки. Зображення суглобів. Кісткова основа руки. З'єднання кісток верхньої кінцівки.

Змістовий модуль 5. Виконання рисунку скелета нижніх кінцівок

Нижня кінцівка – нога і таз. Кісткова основа нижньої кінцівки. Мускулатура нижньої кінцівки. Нижня кінцівка у цілому, рельєф нижньої кінцівки. З'єднання кісток нижньої кінцівки .

Тема 6. Виконання рисунку скелета людини. Тулуб. Загальна форма і розміри тулуба. Кісткова основа тулуба –хребтовий стовп і грудна клітка. Хребтовий стовп в цілому.

Змістовий модуль 2.Скелетна і м'язова система людини. Пропорції тіла.

Тема 7. М'язова система людини. Виконання рисунку побудови м'язів шиї з головою. М'язова система людини Вчення про м'язи. Вчення про м'язи (міологія): м'язова тканина, будова і форма м'язів, класифікація м'язів. Рельєф тулуба. Допоміжний апарат м'язів, робота м'язів. Зображення м'язів спини людини. Мускулатура тулуба (м'язи спини, грудної клітки, живота). Еволюція м'язів, розвиток м'язів у людини.

Тема 8. Виконання рисунку побудови м'язів тулуба (спереду, позаду).

Виконання рисунку скелета нижніх кінцівок Змістовий модуль 8. Динаміка м'язів голови та шиї. Дія мимічних м'язів обличчя Шиї. Мускулатура шиї(поверхневі та глибокі м'язи). Топографія шиї. Органи шиї, що формують її

рельєф. Пластика шиї. Основні відомості про динаміку кісткової та м'язової систем організму. Мускулатура голови (мімічні м'язи).

Тема 9. Виконання рисунку побудови м'язів верхніх кінцівок.

Мускулатура верхньої кінцівки. Верхня кінцівка у цілому, рельєф руки. Зображення суглобів. Кісткова основа руки. З'єднання кісток верхньої кінцівки.

Тема 10. Виконання рисунку побудови м'язів тазового поясу та нижніх кінцівок. Нижня кінцівка – нога і таз. Кісткова основа нижньої кінцівки. Мускулатура нижньої кінцівки. Нижня кінцівка у цілому, рельєф нижньої кінцівки. З'єднання кісток нижньої кінцівки .

Тема 11. Пропорції, вікові та статеві відмінності та пластичні особливості постаті при русі.

Загальні пропорції та розміри фігури тіла. Розвиток організму людини. Вікова періодизація життя людини . Місце людини в живій природі . Зовнішні форми тіла. Частини та ділянки тіла людини, осі та площини тіла. Розміри тіла та їхній взаємозв'язок, асиметрія тіла. Антропометрія. Пропорції тіла. Типізація пропорцій тіла, поняття про модуль та канон. Єгипетські канони, грецькі канони (Поліклет, Лісіпп), канони епохи Відродження (Леонардо, Мікеланджело), математичні канони (Дюрер, Цейзінг, «золота пропорція»), канони Лосенко, Кольмана, Фріча–Штраца, Карузїна, анатомічний канон. Відмінності в пропорціях жіночого та чоловічого тіла. Жіночі та чоловічі груди.

Тема 12. Підсумкове заняття.

Перелік практичних занять /завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних занять

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1.	Замальовки конструктивно-анатомічної будови людини. Пропорції, канони.
Тема 2.	Скелетна основа людського тіла. Будова черепа. Замальовки черепа.
Тема 3.	Виконання рисунку хребта, грудної клітки та тазового поясу.

Тема 4.	Виконання рисунку скелета верхніх кінцівок.
Тема 5.	Виконання рисунку скелета нижніх кінцівок
Тема 6.	Виконання рисунку скелета людини.
Тема 7.	М'язова система людини. Виконання рисунку побудови м'язів шиї з головою.
Тема 8.	Виконання рисунку побудови м'язів тулуба (спереду, позаду).
Тема 9.	Виконання рисунку побудови м'язів верхніх кінцівок.
Тема 10.	Виконання рисунку побудови м'язів тазового поясу та нижніх кінцівок.
Тема 11.	Пропорції, вікові та статеві відмінності та пластичні особливості постаті при русі
Тема 12.	Підсумкове заняття

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1 – 4	Пропорції, канони. Значення пластичної анатомії в засвоєнні професійних дисциплін. Поняття про пластичну анатомію. Місце пластичної анатомії в системі морфологічних наук. Поняття про норму в анатомії. Методи вивчення анатомії. Короткий історичний нарис розвитку пластичної анатомії. Основні етапи розвитку анатомії. Художники анатоми. Загальні питання будови тіла людини. Рівні його організації.
Тема 5-8	Мускулатура нижньої кінцівки. Нижня кінцівка у цілому, рельєф нижньої кінцівки. З'єднання кісток нижньої кінцівки . Виконання рисунку скелета людини. Тулуб. Загальна форма і розміри тулуба. Кісткова основа тулуба –хребтовий стовпі грудна клітка. Хребтовий стовп в цілому. М'язова система людини. Виконання рисунку побудови м'язів шиї з головою. М'язова система людини Вчення про м'язи. Вчення про м'язи (міологія): м'язова тканина, будова і форма м'язів, класифікація м'язів. Рельєф тулуба. Допоміжний апарат м'язів, робота м'язів. Зображення м'язів спини людини. Мускулатура тулуба (м'язи спини, грудної клітки, живота). Еволюція м'язів, розвиток м'язів у людини.
Тема 9-12	Розвиток організму людини. Вікова періодизація життя людини . Місце людини в живій природі . Зовнішні форми тіла. Частини та ділянки тіла людини, осі та площини тіла. Розміри тіла та їхній взаємозв'язок, асиметрія тіла. Антропометрія. Пропорції тіла. Типізація пропорцій тіла, поняття про модуль та канон. Єгипетські канони, грецькі канони (Поліклет, Лісіпп), канони епохи Відродження (Леонардо, Мікеланджело), математичні канони

(Дюрер, Цейзінг, «золота пропорція»), канони Лосенко, Кольмана, Фріча–Штраца, Карузїна, анатомічний канон. Відмінності в пропорціях жіночого та чоловічого тіла. Жіночі та чоловічі груди.
--

Кількість годин лекційних, та практичних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція-візуалізація (Тема 1-2, 4-6), проблемна лекція (Тема 11).

Наочні (демонстрація (Тема 1-5)).

Практичні (практична робота (Тема 1 – 5)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит): максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формах семестрового екзамену (іспиту), диференційованого заліку або заліку. Складання семестрового екзамену (іспиту) здійснюється під час екзаменаційної сесії.

Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену (іспиту) – 40 балів. Мінімальна сума, за якою екзамен (іспит) вважається складеним – 25 балів.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит) – сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: виконання та захист практичних/лабораторних робіт (4 комплексні роботи по 10 балів кожна, 40 балів), проходження

експрес-опитувань (4 тести по 5 балів кожний, 20 балів).

Семестровий контроль: Екзамен (40 балів).

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета та критерії оцінювання для навчальної дисципліни з формою семестрового контролю екзамен (іспит)).

Приклад екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Спеціальність В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Освітньо-професійна програма В2 Дизайн.

Навчальна дисципліна «Пластична анатомія»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1 **Завдання 1 (тестове) (30 балів)**

1. Яка кістка є основою для побудови грудної клітки спереду?
 - а) Лопатка
 - б) Грудина
 - в) Ключиця
 - г) Хребець

2. Який м'яз називають "м'язом гордості", оскільки він підіймає кутик рота вгору та назовні?
 - а) Великий виличний м'яз
 - б) Коловий м'яз рота
 - в) М'яз-сміхач
 - г) Жувальний м'яз

3. Скільки хребців налічує шийний відділ хребта людини?
 - а) 5
 - б) 7
 - в) 12
 - г) 8

4. Яка точка на обличчі вважається серединою висоти голови в канонічних пропорціях?
 - а) Кінчик носа
 - б) Лінія очей
 - в) Перенісся
 - г) Підборіддя

5. Який м'яз згинає руку в ліктьовому суглобі?

- а) Трицепс
- б) Біцепс
- в) Дельтоподібний м'яз
- г) Трапецієподібний м'яз

6. Яка кістка є найдовшою та найміцнішою в скелеті людини?

- а) Плечова
- б) Великогомілкова
- в) Стегнова
- г) Ліктьова

7. Як називається виступ на задній нижній частині черепа?

- а) Тім'яний горб
- б) Зовнішній потиличний виступ
- в) Соскоподібний відросток
- г) Надбрівна дуга

8. Який м'яз відводить руку в сторону до горизонтального рівня?

- а) Широкий м'яз спини
- б) Великий грудний м'яз
- г) Дельтоподібний м'яз
- д) Зубчастий м'яз

9. Яка частина хребта є найменш рухливою?

- а) Шийна
- б) Поперекова
- в) Грудна
- г) Куприкова

10. Де розташований "кравецький м'яз"?

- а) На плечі
- б) На стегні
- в) На спині
- г) На гомілці

11. Яка кістка утворює нижню частину тазу, на яку людина спирається при сидінні?

- а) Клубова
- б) Сіднична
- в) Лобкова
- г) Крижова

12. Який м'яз забезпечує змикання щелеп при жуванні?

- а) Жувальний м'яз

- б) Підшкірний м'яз шиї
- в) Трикутні м'язи
- г) Тимчасовий (скроневий) м'яз

13. Яка кістка передпліччя знаходиться з боку великого пальця?

- а) Ліктюва
- б) Променева
- в) Плечова
- г) Човноподібна

14. Який м'яз формує рельєф задньої сторони гомілки?

- а) Кравецький
- б) Литковий
- в) Передній великогомілковий
- г) Двоголовий м'яз стегна

15. Як називається хрящ, що формує виступ на шиї у чоловіків ("кадик")?

- а) Перстнеподібний
- б) Щитоподібний
- в) Надгортанник
- г) Гіаїдна кістка

16. Яка середня кількість голів вкладається у повний зріст дорослої людини за академічним каноном?

- а) 6
- б) 7.5 – 8
- в) 9
- г) 10

17. Який м'яз спини має трикутну форму і бере участь у зведенні лопаток?

- а) Найширший м'яз спини
- б) Трапецієподібний м'яз
- в) Ромбоподібний м'яз
- г) Велика кругла м'яза

18. Як називається рух стопи "носком на себе"?

- а) Пронація
- б) Супінація
- в) Тильне згинання
- г) Подошовне згинання

19. Яка кістка стопи утворює п'яту?

- а) Таранна
- б) П'яткова
- в) Кубоподібна

г) Човноподібна

20. Який м'яз обличчя відповідає за закривання очей (мруження)?

- а) М'яз гордіїв
- б) Коловий м'яз ока
- в) Скроневий м'яз
- г) Лобовий м'яз

Затверджено на засіданні кафедри креативного менеджменту і дизайну
Протокол № ___ від _____ р.

Екзаменатор д.мед.н., проф. Ігор КОЛІСНИК

Зав. кафедрою д.е.н., проф. Тетяна БЛИЗНЮК

Критерії оцінювання

Підсумкові бали за екзамен складаються із суми балів за виконання всіх завдань, що округлені до цілого числа за правилами математики.

Алгоритм вирішення кожного завдання включає окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для розв'язання завдання. Тому окремі завдання та етапи їх розв'язання оцінюються відокремлено один від одного таким чином:

Завдання 1 (тестове). (30 балів)

За кожний правильний тест, – 1 бал.

Завдання 2 (діагностичне). (10 балів)

Виявлення етичних проблем (3 бали):

3 бали – студент повністю визначає ключові проблеми: шкідливість продукту, вплив на дитячу аудиторію, маніпулятивність реклами.

2 бали – визначені лише основні проблеми, без глибокого аналізу.

1 бал – вказано поверхово, без прикладів.

0 балів – етичні проблеми не виявлені.

Пропозиція варіантів дій (3 бали):

3 бали – запропоновано 2–3 реалістичні та етично обґрунтовані варіанти (відмова від проєкту, зміна акценту реклами, освітня/соціальна кампанія тощо).

2 бали – наведено лише 1–2 варіанти, частково етичні.

1 бал – наведено варіант, але без етичного підґрунтя.

0 балів – варіанти відсутні.

Аргументація вибору (3 бали):

3 бали – чітко обґрунтовано вибір варіанту, посилення на професійні етичні принципи (AIGA, ICO-D, соціальна відповідальність дизайнера).

2 бали – аргументи частково пов’язані з етичними принципами.

1 бал – аргументи поверхневі або суперечливі.

0 балів – аргументація відсутня.

Логічність і структурованість відповіді (1 бал):

1 бал – відповідь чітка, структурована, без логічних помилок.

0 балів – відповідь хаотична, неструктурована.

Рекомендована література

Основна

1. Джахирул Амін. Анатомія для художників. Наочний посібник із зображення людського тіла. Видавництво: ArtHuss. 2022р. 304 с.

Додаткова

2. Чернокульський С.Т. Анатомія м’язів (міологія): атлас. Вид. 2-ге, доп. /ред.В. Г. Черкасов. К.: Книга плюс, 2008. - 160 с

3. Музика Ф. В., Гриньків М. Я., Куцериб Т. М. Анатомія людини:навч. посіб. Львів, ЛДУФК, 2014. 359 с.

4. Соботт Йоганнес. Атлас анатомії людини. В 2 томах. Т 1. /за ред. Р. Путца та Р. Пабста; переробка та ред. українського видання В.Г. Черкасова; переклад О.І. Ковальчука. Київ, «Український медичний вісник», 2009 р. 416 с.

Інформаційні ресурси

5. Загальна анатомія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурса:<https://anatom.ua/basis/pdf/>